

304. Ósagárd, Rákóczi út 56–93.

(Nógrád megye) R, Kk

Szennyvízberuházáshoz kapcsolódó szemléket folytattunk több napon át Ósagárd belterületén. A Rákóczi út 73. sz. ház kapualjában egy fúróaknát mélyítették, melynek hányójából igen sok badeni edénytöredék került elő. A metszetfalból kiderült, hogy egy nagy gödröt bolygattak meg. Az 56., 58., 59. és 67. sz. ház előtt a gerincvezeték ásásakor több objektumot bolygattak meg. A belőlük előkerült leletek egy része a badeni kultúrához köthető, míg a másik része késő középkori eredetű. A terület beépítettsége miatt feltárást nem tudtunk végezni.

BÁCSMEGI GÁBOR

305. Paks, Gyapa

(Tolna megye) Á, Kk

2003. március 24-én újra bejártam a tavaly azonosított templomhelyet. A szántott terület legmagasabb részén ismét sok építési törmelék észleltem; a gyanítható templomhely NyDNy-i részén néhány 4–5 cm vastag, 10 cm széles pelyvás anyagú vörös téglatöredéket találtam, a mészhabarcsos apró törmelék viszont az egész templomhelyen jelentkezett. Feltűnő, hogy a templomnak helyet adó domb É-i, Gyapa felé lejtő oldalán több embercsontot találtam, mint az általában sűrűbb temetkezésekkel jellemezhető D-i részén. A felszínen egy préselt bronzlemeztöredéket gyűjtöttem.

A templomhelytől kissé ÉNy-ra fekvő kiemelkedés szintén tavaly azonosított épülethely Ny-i oldalán 4–5 nagyméretű, 8-9-10×17-18-20 cm-es téglát találtam; környékükön néhány belső peremgalléros kályhaszemtöredéket gyűjtöttem. A két kiemelkedés közti terület laposabb, K-i felén kb. 5×10 m-es, jól elkülönülő területen egy tavaly nem észlelt törmelékes foltot figyeltem meg.

2003. június 30. és augusztus 6. között feltártuk a középkori Gyapa templomát és temetőjének egy részletét. A félkörös szentélyzáródású, Árpád-kori templom külső hossza 10,5 m, szélessége 6,3 m, átlagos falvastagsága 1 m. Alapozása döngölt agyag- és téglarétegek váltakozásával készült. Ebből a legtöbb helyen 4 téglasornyi maradt meg mintegy 80 cm mélységben, a Ny-i fal alapozásából azonban 5 téglasornyi is megőrződött. Utóbbi fallal párhuzamosan, a hajó Ny-i részén hasonló technikával készült toronyalapozást tártunk fel, amely feltehetően behúzott tornyot tartott. Ez az alapozás még a templom használatának idején elpusztult, a bele- és rátemetett sírok tanúsága szerint. A felmenő falak téglából készültek, sok ablakszem-töredék pedig üvegezett ablakokra utal.

Idén 44 sírban összesen 46 csontvázat tártunk fel. A templombelsőben – kizárólag a hajóban – 17 sírban 19 váz nyugodott, a 8 bolygatatlan sír közül 6 itt került elő. A templom körüli temetőt főleg a szentélytől K-re kutattuk. Feltűnő a gyermeksírok szokatlanul magas aránya: a feltárt sírok majdnem felében (21) 14 év alatti gyermeket temettek el, a templomtól É-ra megfigyelt 5 sír közül 4 gyerek volt. Leletet 13 sírban (27%) találtunk, ebből 3

pérez, 10 pedig különböző viseleti elem (párta, veretes pártaöv, csontosöv, kapocs stb.). Külön említésre méltó az 5 db préselt bronzveretes ruhájú (?) 11. sz. gyermek-sír, valamint az 56. sz. sír csontosöv-készlete.

Szórványként nagy mennyiségű viseleti elem került elő a temetkezésekkel megsemmisített sírok földjéből: főleg különböző díszítésű préselt bronz párta-, pártaöv- és ruhaveretek, továbbá csatok, gyűrűk, gombok, gyöngyök stb. A kartartást 31 esetben tudtuk megállapítani; legtöbbször, 9 esetben a test mellett kinyújtott kézzel temették el a halottakat.

Az ásatáson részt vett Rácz Miklós (ÁMRK) és Batizi Zoltán.

K. NÉMETH ANDRÁS

306. Paks, Páli-szőlők

(Tolna megye) Kö

Egy madocsa magánygyűjtő által azonosított lelőhelyen 2003. október 8-án és november 14-én végeztem terepbejárást. A Cseresznyés felé vezető kövesútról a Dunamenti tsz mögött lekanyarodó földesúttal pontosan szemben, a Páli-patak D-i oldalán húzódó, enyhe dombvonulat D-i végén, környezetéből jól láthatóan kissé kiemelkedő magaslaton, az U alakban elhelyezkedő gazdasági épületek középső tagjával pontosan szemben, közepes sűrűségben mészkő- és kevesebb téglatörmelékkel figyeltünk meg. Köztük néhány római tégladarabját, embercsontot közepes sűrűségben, apróra vágva találtunk. A templom körül a faluhely egészen a tsz kerítéséig húzódik, a templomtól É-ra azonban nem sokkal megszűnik.

A Páli-szőlők dűlőnév és a lelőhelynek helyet adó domb aljában folyó Páli-patak feltehetően a középkori forrásokból nem ismert Páli falu emlékét őrizte meg.

K. NÉMETH ANDRÁS

307. Paks határa

(Tolna megye) B, LT, Ró, Kö, Tö, I

Dózsa Gy. u. 21.: 2003. május 15–30. között régészeti felügyeletet tartottunk. A szórvány római edény lelőhelyeként ismert telken nem került elő régészeti objektum a beépítés során.

Dunakömlőd, Árpád u. 8.: 2003. április 30-án szórvány római sírkötőredéket szállítottam a paksi múzeumba.

Dunakömlőd, Botyánsánc: 2003. március 19-én szórványként előkerült bronzkori bögrét ajándékoztak a Városi Múzeumnak.

Dunakömlőd, Juhász-völgy: 2003. március 28-án terepbejárást végeztem a Dunakömlőd É-i vége fölött a 6-os út alatt átfolyó, a Dunakömlődi főcsatornába folyó patak két oldala mentén. Ismeretlen korú, néhány cseréppel jelzett kis lelőhelyet azonosítottam.

Gyapa, Blahér Kft. telephelye: 2003. május 15-én földmunka során ismét megbolygatták a kelta temető újabb sírját, ahonnan üreges bronz lábperectöredék, nagyméretű, korszó alakú urna és egy kis, kannelúrázott falú

edény jutott a múzeumba. Május 20-án a helyszínelés során kiderült, hogy korábban kettévágott sírokból kerültek elő a tárgyak.

A részben beépített területen fekvő temetőből először 1997-ben, istállóalap ásásakor találtak egy bronz lándzsacsúcsot, majd 1998-ban földbe mélyített tartályok elhelyezésekor kerültek elő kar- és lábpercek, valamint néhány edénytöredék. Állítólag már 1975 körül, útépitéskor is találtak sírokat.

Vácika: 2003. árpilis 29-én szőlőkapálás közben került elő egy szórvány 1553-as brandenburgi örgrófi ezüstpénz. Előlapja: JOHANNES (?) * D[EI] * G[RATIA] * MAR[CHIO] * BRAND[ENBURGIENSIS], hátlapja: IVSTVS EX FIDE VIVI 1553.

Vizes-dűlő (M6/M56 18. lh.): 2003. április 1-jén ismét bejártam a középkori egyházas falut, a nyomvonal-bejárásom tapasztaltaknál nagyobb területen találtam középkori leleteket.

Vörösmalmi-árok felső folyása: A Gyapáról Kanacsra vezető úttól É-ra, a Vörösmalmi-árok Ny-i oldalán, szántott területen folytattam terepbejárást 2003. március 24-én. Két, kis kiterjedésű őskori telepzet azonosítottam.

K. NÉMETH ANDRÁS

308. Panyola, Vásármező-domb

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) R, B, Sza, N

Telefonos bejelentésnek köszönhetően értesültek a Jósza András Múzeum régészei arról, hogy az 1926 óta ismert lelőhelyen földmunkák folynak. A helyszíni szemle során megállapítottuk, hogy a dombnak már mintegy kétharmadát elhordták a panyolai gátba. A leletmentést 2003. június 10.–július 11., illetve augusztus 25.–október 17. között végeztük.

A Vásármező-dombnak – a leletmentés megkezdése előtt – mind a nyugati, mind a keleti felét elhordták, a legmagasabb részén, középen maradt meg egy mintegy 40 m széles terület. A földmunkát végzők szerint itt még csak igen keveset szedtek le a humuszból. Mivel ezután még mintegy 50–70 cm-nyi humuszt kellett leszednünk, az eredeti humuszvastagság 70–80 cm lehetett, ami elég meglepő tény annak fényében, hogy a domb tetején vagyunk.

A lelőhelyen több korszakban telepedtek meg. A legkorábbi telepnyomok a *kora rézkori* tiszapolgári kultúra idejéből származnak. Említésre méltó tény, hogy Korek József 1960-as évekbéli jelentéseiben szereplő neolitikus korszaknak semmi nyomát nem találtuk az általunk vizsgált területen. A kora rézkor után következett a hunyadihalmi csoport népének települése, amelyik az egyik legintenzívebb volt. Ezután a *késő rézkori* badeni, a *kora bronzkori* Nyírség-kultúra, majd a *középső-késő bronzkori* felsőszőcsi népesség következett. Egy szétszórt falu nyomait találtuk az idősámításunk kezdete-első évszázadai közötti időszakból. Utoljára a *népvándorlás kor* végén lakták a Vásármező-dombot.

Az ásatáson többnyire gödröket tártunk föl. Földbe mélyített lakóépületet csak az utolsó korszakból találtunk. Cölöplyuk is kevés volt, de ezt magyarázhatja a terület kopása is. Említésre méltóak még a beregsurányi és csengersimai ásatásokról már ismert szögletes, átégett falú objektumok, amelyek rendeltetését nem ismerjük, a fenti két lelőhelyen a 2–3. századi telephez tartoztak.

Sírok is előkerültek: hat tiszapolgári sír, egy bodrogkeresztúri(?) sír, egy hamvasztásos kora bronzkori sír, egy hamvasztásos császárkori sír?, illetve három melléklet nélküli, nyújtott helyzetű csontvázat tartalmazó temetkezés. Ez utóbbiak közül egy közelítőleg É–D-i, egy Ny–K-i, egy pedig K–Ny-i tájolású volt. A sírok a mai felszínhez közelebb feküdtek, emiatt a gépi földmunka mindegyiket többé-kevésbé megbolygatta.

A rézkori sírok tájolását nehéz volt megállapítani, mivel az agyagtalaj szinte teljesen elpusztította a csontvázakat. Mindenesetre közelítőleg K–Ny-i tengelyűek voltak. Gazdag edénymelléklettel és néhány obszidián- vagy kovapengével látták el a halottakat. Két női sírban rézspirálkarpercec(ek) ékítették a halottat.

A kora bronzkori sír szórt hamvas rítusú volt. Egy díszített edényének párhuzamát nem ismerjük.

Szintén szórt hamvas rítusú lehetett a császárkori temetkezés. A gép találta meg egy kis korongolt tálka töredékeit, illetve még néhány cserepet. A néhány szem hamv alapján feltételezzük, hogy sírról lehetett szó.

A lelőhely több szempontból is jelentős. Egy rosszul ismert és kutatott területen (Szatmár) dolgozhattunk; összefüggő településrészleteket tártunk föl több korszakból; s végül egy sajátos természeti környezet, egy három folyó (Tisza, Szamos, Túr) által rendszeresen elöntött terület települési viszonyait vizsgálhattuk.

A leletmentésen részt vett Bocz Péter ásatási technikus és Mester Andrea gyűjteménykezelő. A feltárást konzultációs céllal meglátogatta dr. Patay Pál.

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER

309. Pákozdi, Pákozdvár

(Fejér megye) B

A pákozdvári bronzkori erődített telepzet Marosi Arnold 1930-ban ismertette, az ott végzett ásatásának eredményeivel együtt. A háromrészes várról vázlatos rajzot is közölt.¹⁹ 1952-ben Nováki Gyula ismertette a várat Marosi Arnold említett közleményei alapján.²⁰ Újabb kutatás, vagy ásatás nem történt ezen a lelőhelyen.

A vár Pákozdi határának ÉK-i szélére esik. Pákozdi központjától, a templomtól ÉK-re 4,7 km-re, Sukoró re-

19 MAROSI A.: A pákozdvári őstelep. ArchÉrt 1930, 53–73., 280–281.; MAROSI A.: A pákozdvári leletek. Székesfehérvári Szemle 1932, 47–48.

20 NOVÁKI GY.: Fejér megye őskori földvárjai. ArchÉrt 1952, 3–19.